

Rødt 2021

Parlamentarisk
samarbeid for den
radikale venstresida

FORDI FELLESSKAP FUNGERER

Forord

Økende forskjeller og klima- og naturkriser truer tryggheten og framtida. Det haster å skape et vendepunkt. Derfor trengs det et regjeringsskifte. Men tidligere har forskjellene økt uansett hvem som har sittet i regjering. Derfor trengs det også et politisk retningsskifte.

Popularitetsmålinger tyder ikke på at nye ansikter i regjering er det folk er mest opptatt av. Heller tvert imot. For når man spør om hvem som kan/vil/bør bli statsminister troner som regel Erna Solberg øverst, med Støre og Vedum et hakk bak. (Og i NRKs siste måling fulgte faktisk Siv Jensen og undertegnede på en delt fjerdeplass – med hele 2 prosent oppslutning hver.)

Men meningsmålingene viser samtidig at regjeringas partier står svakt. Det samme ser vi når folk får svare på hvor de står politisk. Flertallet vil ha profittfri velferd, mindre forskjeller og en mer aktiv statlig politikk.

I 2021 skal Rødt gjøre et rekordvalg, skal vi tro snittet av meningsmålingene. I følge dem kommer Rødt til å få en stortingsgruppe på mellom 6 og 14 representanter fra hele landet. Det vil bli den største Rødt-gruppa i et folkevalgt organ noensinne.

Rødt har allerede vist at vi kan være en maktfaktor i en rekke kommuner, og fått gjennomslag for viktige forslag på Stortinget. Også erfaringer fra andre land viser oss at en moderne, radikal venstreside med selvtilit kan gjøre en forskjell, oppnå resultater i samarbeid med andre og samtidig bygge seg opp som en selvstendig politisk kraft. Rødt vil spille en rolle for å sikre en ny politisk retning her til lands. Vi vil løfte krav fra fagbevegelsen og folkelige mobiliseringer, utfordre de andre partiene og jobbe for at løfter om en ny kurs blir fulgt opp i praktisk politikk.

Derfor sier vi nå til de andre partiene at det bare er å innstille seg på å sette seg ned ved forhandlingsbordet med Rødt etter valget, slik at vi sikrer et nødvendig politisk retningsskifte. Så skal velgerne få si sitt før vi kommer dit. Og det viktigste for Rødt er til sist hvordan de resultatene som er mulig å oppnå, slår ut for alle de utenfor forhandlingsrommet.

Bjørnar Moxnes
Leder i Rødt

Det ble satt ned en arbeidsgruppe for å se på parlamentarisk samarbeid og gjennomslag, av arbeidsutvalget (AU) 11. mai 2020, og gruppa fikk følgende mandat: «Kartlegge positive og negative erfaringer med parlamentarisk samarbeid fra den radikale venstresida i andre land som Danmark, Sverige, Spania, Portugal mm., og kombinere med Rødts egne erfaringer, lokalt og fra Stortinget. Dette skal presenteres i en delrapport til AU i august, og arbeidet ferdigstilles i løpet av året.»

Arbeidsgruppa har bestått av:

- Bjørnar Moxnes, partileder, stortingsrepresentant, tidligere gruppeleder i Oslo (leder)
- Synne Høyforsslett Bjørnbæk, bystyremedlem og tidligere varaordfører i Bodø, fylkestingsrepresentant i Nordland, sentralstyremedlem

- Finn Olav Rolijordet, kommunestyremedlem og tidligere varaordfører i Gjøvik, AU-medlem
- Fredrik V. Sand, sekretariatsleder på Stortinget
- Charlotte Therkelsen Sætersdal, kommunestyremedlem og tidligere varaordfører i Kragerø, sentralstyremedlem
- Hanne Benedikte Wiig, varaordfører i Alstahaug

Gruppa har avholdt 8 møter og avsluttet sitt arbeid desember 2020. Det ble levert et notat om gruppas foreløpige arbeid og videre planer til AU høsten 2020.

Gruppa har ikke tatt stilling til prioriterte politiske krav, forankringen av disse og prosessen i partiet for øvrig. Det er en oppgave for landsstyret og sentralstyret, ut fra det politiske grunnlaget som vedtas av landsmøtet i arbeidsprogrammet 2021–2025.

Rødt

Adresse: Dronningens gate 22, 0154 Oslo

E-post: roedt@roedt.no

Telefon: 22 98 90 50

Forsidefoto: Brage Aronsen

Baksidefoto: Stortinget.

Utgitt januar 2021.

Innhold

1. Den politiske situasjonen og oppsummering av rapportens anbefalinger	
1.1 Rødts prinsipper, mål og hovedsaker	s. 5
1.2 Andre aktører	s. 5
1.3 Veivalg og anbefalinger oppsummert	s. 7
2. Historiske samarbeidsformer i norsk politikk	s. 8
3. Rammer for avklaring av regjering og samarbeidsformer	
3.1 Det mer formelle – forutsetninger	s. 10
3.2 Det mer uformelle – og avgjørende	s. 10
3.3 Tidslinje for forhandlinger	s. 10
4. Rødts erfaringer	
4.1 Eksempler på lokale erfaringer	s. 12
4.2 Foreløpige erfaringer fra Stortinget	s. 13
5. Erfaringer fra venstresida i andre land	
5.1 Danmark	s. 14
5.2 Sverige	s. 14
5.3 Portugal	s. 14
5.4 Andre land	s. 15
6. Veivalg og anbefalinger	
6.1 Relevante vedtak og bakgrunn	s. 16
6.2 Mulige samarbeidsformer	s. 16
6.3 Mulige typer krav til en avtale	s. 17
6.4 Hva kan vi forvente?	s. 17
6.5 Hva skjer hvis Rødt ikke vinner fram med våre krav og ønsker?	s. 17
6.6 Hva skjer hvis vi får det som vi vil?	s. 18
6.7 Avslutning	s. 18

1. Den politiske situasjonen og oppsummering av rapportens anbefalinger

1.1. Rødts prinsipper, mål og hovedsaker

Rødt jobber for et samfunn som er mye mer demokratisk enn dagens, et samfunn hvor de store beslutningene blir tatt i fellesskap. Vi kaller dette et sosialistisk samfunn. Rødt sitt mål er å fjerne klassene og slik også klasseundertrykkningen. Rødt står støtt på det fundamentet som allerede er skapt i den demokratiske kampen, vi bygger på den norske arbeider- og kvinnebevegelsens rike erfaringer, og vil samtidig være framtidsretta, nyskapende og dristige. Vi vil skape en ny venstreside, og et samfunn hvor folk er politiske deltakere hele tida, og ikke bare annethvert år ved valg.

Vi vil sikre at parlamentet har kontrollen over regjeringa, og forsvare det nasjonale, representative demokratiet mot ytterligere forskyvning av makt oppover. Samtidig er det behov for betydelig mer åpenhet og aktiv demokratisk deltagelse – også på nasjonalt nivå – som innbyggerinitiativ og flere folkeavstemninger.

Rødts strategiske mål er å styrke arbeiderklassens stilling, øke organisasjonsgraden og utvikle samfunnet i en miljømessig forsvarlig retning. Partiets oppgave er å skape en sammenheng mellom politikk i folkevalgte organer, faglig kamp for arbeiderklassens vilkår og klassekamp i lokal-samfunn.

Det som forandrer maktforhold, er aktive mennesker som organiserer seg. Kampen for umiddelbare forbedringer og samfunnsreformer er motoren i den politiske arbeiderbevegelsen. Mobilisering av folkelige krefter og bygging av motmakt nedenfra er en nødvendig forutsetning.

I valgkampen 2021 skal vi mobilisere mot de økende klasse-skille, når forskjellene øker både økonomisk, geografisk og demokratisk. Vi skal jobbe for profittfri velferd, for et arbeidsliv med faste og trygge jobber og for å bekjempe arbeidsledigheten – ikke de arbeidsledige, for en rettferdig miljøpolitikk og for å erstatte den naive troen på frihandel med selvråderett og økt selvberging både i Norge og globalt. Men milliardærenes makt er stor, derfor trenger vi en sterk motkraft, en folkelig bevegelse mot Forskjells-Norge.

1.2. Andre aktører

Sommeren 2020 sa Erna Solberg at hun ikke kom til å gå av som statsminister bare de borgerlige mister flertallet i stortingsvalget. Hun vil ha et avklart alternativ fra et stortingsflertall som vil kaste regjeringa: «Statsministeren minner om at Norge har negativ parlamentarisme: Altså at et stortingsflertall aktivt må vise mistillit til regjeringa for at den må gå av. – Kommer det et annet alternativ, vil jeg forutsette at de setter seg ned og forsøker å finne grunnlag for å danne regjering. Finner de det ikke, må stortingspresidenten gjøre det som er stortingspresidentens oppgave: Gå runden og finne ut hvem som kan styre dette landet, sier Solberg.»¹ (Se også 4.1 om formelle rammer for regjeringsskifte.)

De ulike partiene avklarer sine foretrukne og aktuelle samarbeidskonstellasjoner fortløpende. SV vil samarbeide med alle. MDG foretrekker Ap og SV. Ap vil i regjering med Sp og SV. Sp vil i regjering med Ap.

I 2017 åpnet Arbeiderpartiet for samarbeid med både KrF og Venstre, og avviste Rødt. Det møtte kraftige reaksjoner fra fagbevegelsen og slo heller ikke spesielt godt an innad i Arbeiderpartiet og blant Arbeiderpartiets velgere. Det har blitt gjengitt slik: «I fagbevegelsen ble det ramaskrik. At Støre åpnet for å regjere med Trine Skei Grande – hun som hadde sagt at hun ble kvalm av LO – men stengte døren for Rødt, som mange LO-medlemmer sympatiserte med, var ikke bare uforståelig, det var helt utilgivelig.»² I løpet av valgkampen åpnet Støre for budsjettssamarbeid med Rødt, men betegnet det som lite sannsynlig, og stilte ultimatum på ikke å øke skattenivået med mer enn 15 milliarder.³ Støre sa også at en liknende samarbeidsavtale som den på høyresida var uaktuelt.⁴ Sommeren 2020 åpnet Støre på ny for regjerings-samarbeid med KrF, i etterkant har han gått ut og avvist dette som aktuelt etter neste valg.

Arbeiderpartiets ledelse har den siste tida også uttalt seg åpent om samarbeid/samtaler etter valget med alle partiene som vil ha et regjeringsskifte:

- «Dersom det blir flertall for en annen regjering enn dagens, lover jeg at vi skal få samlet partene (sic) på venstresida til en ny regjering. Det er en garanti til velgerne».⁵
- «Vår plan nå er en rødgrønn regjering og et flertall for en rødgrønn regjering. Så vil vi både prate med og samarbeide med alle partier som ønsker et nytt flertall i Norge.»⁶
- «Jeg er åpen for at vi skal ha et godt samarbeid. Retningen. Og vi skal få noe igjen for det alle sammen.»⁷
- «Jeg er åpen for å samarbeide med alle som vil bytte ut denne regjeringen, og danne et nytt flertall.»⁸
- «På denne målingen her slipper du å snakke med Rødt og MDG i noen særlig grad? – Nei, men vi skal snakke med alle som ønsker en ny kurs og gjøre det med respekt og med en veldig åpen holdning. Men det å regjere har jeg vært med på før. Det er hver dag, hele uka, hele året. Da må du gjøre det med partier som du vet ordentlig godt hvor du har.»⁹

Og om samarbeid med Rødt sa Støre i juni at «alt jeg har hørt fra Rødt er at de ikke vil sitte i regjering, men påvirke regjering. Så situasjonen er egentlig ganske avklart.»¹⁰ Samtidig har Støre sagt at «Vi har ikke planer om å lage samarbeidsavtaler med partier utenfor regjering.»¹¹ Også i forrige stortingsvalg skal Aps strategi ha sagt at «Ap vil i stortingsvalget 2017 arbeide for et flertall for en annen

politikk enn den dagens regjering fører (...). Vi har en åpen dør til de partier som ønsker en slik kursendring.»

Både LO i Oslo og AUF reagerte sist gang Arbeiderpartiet åpnet døra for KrF og stengte døra for Rødt. «Vi vil holde døra åpen for alle som vil bytte ut regjeringen. Både MDG og Rødt er med på å bidra til det. Vi skal ikke si nei til et flertall som vil kaste høyre regjeringen,» sa AUF-leder Astrid Eide Hoem.¹²

Senterpartiet har erklært enda tydeligere at de ikke vil inngå noen samarbeidsavtale med et parlamentarisk grunnlag utenfor regjeringa¹³. Og Trygve Slagsvold Vedum har uttalt at «Vi ønsker en Sp/Ap-basert regjering. En dag kan du samarbeide med Høyre, en annen dag Frp, KrF, en annen dag SV.»¹⁴ Altså en regjering som kjører slalåm i Stortinget og kan inngå samarbeid med høyrepartiene i viktige saker.

I skatteforliket fra 2016 gikk Arbeiderpartiet og Senterpartiet sammen med de borgerlige blant annet om å innføre skatterabatt på formuesskatt på aksjer og senke selskapsskatten på overskudd. Barnehageforliket mellom de borgerlige, Ap, Sp og SV dannet grunnlaget for velferdsprofitorer som har beriket seg på milliarder fra fellesskapet.

Det krever noe mer enn et regjeringsskifte å få et vendepunkt i kampen mot Forskjells-Norge. Det trengs et politisk retningsskifte.

Og én ting er hva som sies nå. Noe annet er hva partiene vil og kan gjøre etter at velgerne har sagt sitt. Det er ikke usannsynlig at partier som blir avhengige av andre vil måtte kripe ned fra trær de har klatret opp i, men det er samtidig alltid en risiko for at partier løper fra signaler og løfter etter valget. Uansett er det viktig for valget og velgernes del med tydelige avklaringer i forkant, og ikke minst vil press fra både velgerne, viktige organisasjoner og folkelige bevegelser spille en vesentlig rolle for utfallet til slutt.

Vi må gå i allianse med alle gode krefter som jobber for en ny retning og de som vil endre styrkeforholdene i samfunnet, mellom arbeid og kapital, i arbeidsfolks favør.

Hvis ikke Rødt er villige til å fylle en rolle i dette gjør vi det enkelt for de som jobber for det motsatte, og overlater rommet til høyrekreftene, eller de som vil beholde status quo, og skjermes kapitalkreftene.

1.3. Veivalg og anbefalinger oppsummert

Rødt vil inngå i parlamentariske samarbeid for å sikre at stortingsvalget ikke bare blir et regjeringsskifte, men også et politisk retningsskifte – et vendepunkt i kampen mot Forskjells-Norge.

Demokrati betyr folkestyre. I et parlamentarisk styresett har parlamentet – de folkevalgte – kontroll over regjeringa. Rødt vil forsvare disse prinsippene. Rødt vil ikke være noen dørmatte for en ny regjering. Det er velgerne som avgjør i Norge, og vi forventer gjennomslag for våre velgere.

Vi tror vi kan gjøre en best mulig innsats for våre velgere og for å bidra til å forandre styrkeforholdene i samfunnet i arbeidsfolks favør gjennom et parlamentarisk samarbeid fra Stortinget, ikke gjennom regjeringsdeltakelse. Det baserer vi på at kapitalkreftene lenge har vært på frammarsj. Det krever mer enn å bytte statsråder for å snu dette. Rødt vil endre samfunnet i riktig retning, ikke administrere kapitalismen på grunnlag av husmannsavtalen EØS og et NATO-medlemskap underlagt de vestlige stormaktene. Det er en rekke eksempler på partier som ikke akkurat har styrket sitt politiske prosjekt av å gå i regjering. Et rekordsterkt Rødt kan få mer innflytelse, på både kort og lang sikt, om vi samarbeider fra Stortinget, enn som juniorpartner i regjeringsforhandlinger bak lukka dører.

Vi vil bygge politisk motmakt og gjennomslagskraft på et tett samarbeid med fagbevegelsen og andre folkelige bevegelser, slik at det som skjer utenfor Stortinget styrker vårt arbeid innenfor, og motsatt. Det å oppnå resultater avhenger av et aktivt og synlig samarbeid og av kraftfull mobilisering.

Vi vil stenge døra for høyrepartiene og sikre at viktige saker avgjøres på venstresida. Vi vil forhindre at en ny regjering kjører slalåm i Stortinget og slik gir høyresida den avgjørende innflytelsen i saker som profittfri velferd, en rettferdig miljøpolitikk og skattepolitikken. Det er også i velgernes interesse at partiene avklarer tydelig i forkant av valget om de vil samarbeide til høyre eller venstre.

Vi vil fortsette å være en selvstendig stemme som utfordrer, stiller egne forslag og trekker samfunnet i riktig retning. Vi tror at viktige gjennomslag kan styrke den folkelige mobiliseringen for en ny retning, mens i andre saker kan et tydelig alternativ til venstre være det beste for å sikre videre mobilisering og unngå dårlige og grå forlik. Rødt vil slik

sikre at også den viktigste opposisjonen til en ny regjering kommer fra venstre når det trengs, samtidig som vi alltid er villige til å søke samarbeid og jobbe for gjennomslag som forbedrer vilkårene for vanlige folk.

Vi vil gå i forhandlinger om et samarbeid basert på den styrken velgerne har gitt oss, med utgangspunkt i programmet som vedtas av vårt landsmøte og prioriteringer gjort av partiets demokratiske organer.

Vi foretrekker en avtale med tydelige og ambisiøse mål, kraftfulle og konkrete tiltak med tidsfrister og vi trenger klare garantier for at en ny regjering ikke vil bety en videreføring av den sittende regjeringas retning – med økte forskjeller, handlingslammelse i klima-, natur- og næringspolitikken, sentralisering og privatisering. Det er også viktig med tiltak som kan trekke det norske samfunnet i positiv retning over tid, som styrker arbeiderklassens stilling, øker organisasjonsgraden og utvikler samfunnet i en miljømessig forsvarlig retning.

Vi forventer at Arbeiderpartiet og deres regjeringspartnere åpner for samtaler og forhandlinger om dette etter valget, før en ny regjering tiltrer, og oppfordrer alle gode krefter til å gå sammen om et slikt prosjekt. Det er en forutsetning for en ny politisk retning etter valget og et best mulig samarbeid mellom det som i dag er venstreopposisjonen i Stortinget.

Vi vil ha et raust og romslig samarbeid, bygd på respekt og tillit, hvor avtaler holdes, men som samtidig bygger på åpenhet, og hvor det også er rom for uenighet. Hvor det gis nødvendig rom for å diskutere og forankre saker i partiet, og for å inngå andre flertall der hvor det ikke bryter direkte med inngåtte avtaler. Det kan også være aktuelt å avklare det i en avtale hvis det fins saker hvor avstanden er for stor til at det er mulig å finne sammen om gode og tydelige standpunkt. Da kan partiene på forhånd avtale å stå fritt i disse sakene. Men uansett vil vi jobbe for det som er best for å sikre en ny politisk retning og videre mobilisering for et bedre og mer solidarisk samfunn.

Rødt vil ikke være noen dørmatte eller rundingsbøye for en regjering. En ny regjering som velger å gå til høyresida for å få flertall i viktige saker må selv stå til ansvar for dette overfor velgerne, og kan heller ikke forvente at Rødt stiller med mandater som parlamentarisk grunnlag uten å få nødvendig politisk gjennomslag for våre velgere.

2. Historiske samarbeidsformer i norsk politikk

Utover parlamentarismens grunnprinsipp om at regjeringa er ansvarlig overfor parlamentet og må ha Stortingets tillit, er forholdet mellom storting og regjering på ingen måte gitt. Erna Solbergs regjering har blitt omtalt som en parlamentarisk nyvinning, og det har den i og for seg også vært på flere måter, både ved å gi Frp regjeringsmakt for første gang, gjennom de årlige inn- og uttredenene av ulike høyrepartier i inneværende stortingsperiode og den «solbergske parlamentarismen»¹⁵ med hyppig bruk av dobbeltkommunikasjon fra regjeringas partier og statsråder.

Det har også blitt framstilt som at en mindretallsregjering med en form for samarbeidsavtale/avklart samarbeid med stortingsflertallet er en nyvinning.¹⁶ Men det finnes flere eksempler på mindretallsregjeringer som har sprunget ut av tettere politiske tilnærmelser til stortingsflertallet, inkludert partier utenfor regjering.

Kriseforliket – den første alliansen mellom Bondepartiet og Arbeiderpartiet (1935)

I budsjettbehandlingen i 1935 fant Ap og Bondepartiet sammen i Stortinget og inngikk et forlik som ga Arbeiderpartiet et flertall bak seg i Stortinget som gjorde at de for første gang kunne ta regjeringsmakt på ordentlig. Selv om dette samarbeidet ikke varte lenge, og ikke var en direkte samarbeidsavtale, var det en avtale som dannet grunnlag for både et regjeringsskifte og et historisk skifte, i og med at arbeider- og bondebevegelsen for første gang fant sammen. Forliket har blitt omtalt som et slags «Norges svar på New Deal» og det er sagt at det var første gang i norsk politikk at vanlige folk og deres interesser ble satt i føreraset i norsk politikk.

Willoch 1 – ettpartiregjering basert på erklæring/avtale med KrF og Senterpartiet som støttepartier (1981)

Da det ikke ble enighet om regjeringssamarbeid, på grunn av abortloven, ble de tre partiene enige om en erklæring som slo fast at det ble dannet en Høyre-regjering for å oppfylle løftet om «at et ikke-sosialistisk stortingsflertall skulle føre til en ny regjering», at en slik regjering ville arbeide på grunnlag av de tre partiers felles uttalelse om Langtidsprogrammet for de kommende fire år (34 sider i hovedsak felles merknader om et bredt spekter av sentrale politiske saker), at partiene ville samarbeide for å løse «mange viktige oppgaver» og fortsette drøftelsene av kontakt- og samarbeidsformer.

Nydalen (2013)

Den mest kjente formen for aktive bindinger mellom regjering og stortingspartier er samarbeidsavtalen(e) mellom Venstre, KrF, Frp og Høyre fra 2013. Den ble inngått da partiene ikke klarte å finne sammen om felles regjeringsgrunnlag, og deretter lagt til grunn for regjeringserklæringen. Samarbeidsavtalen består av 5 sider om formalia og samarbeidsprosedyrer, et rimelig vagt verdigrunnlag og noen (ca. 30) mer eller mindre konkrete saker og prosjekter, og en egen 3-4 siders vesentlig mer konkret avtale om "utlendingfeltet". Avtalen la opp til at regjeringa skulle konsultere samarbeidspartiene før viktige saker skulle fremmes – også utover saker omtalt i avtalen.

I tiltredelseserklæringen til Stortinget sa Erna Solberg om den nye parlamentariske situasjonen at «arbeidet i Stortinget vil få fornyet interesse. De politiske prosessene vil bli mer åpne. Komiteenes høringer med organisasjoner vil igjen kunne lede til reelle endringer. Flere beslutninger vil bli flyttet ut i det offentlige rom. Dette er bra for vårt demokrati.»

Foto: Ukjent fotograf / Falt i det fri

Videre forespeilet Solberg for øvrig at regjeringa ville «invitere til brede forlik der hvor det er viktig å sikre stabile flertall bak viktige, langsiktige løsninger for det norske samfunnet», og pekte på kommunereformen som eksempel.¹⁷ Reformen endte opp med å bli gjennomført av de fire samarbeidspartiene, og enden på visa var at KrF etter valget i 2017 gikk sammen med opposisjonen og sikret flertall for at alle kommunesammenslåinger heretter utelukkende skulle bygge på frivillighet.

Venstre foreslo i årene 2013–2017, før de selv gikk i regjering, sine egne alternative budsjetter, og stemte subsidiært for budsjettavtalen de hadde inngått med Høyre, Frp og KrF. Det samme gjorde KrF i 2016, da partiene ikke kom fram til enighet før finanskomiteen avga sin budsjettinnstilling.

Generelt

Selv om eksemplene er få og sjeldne, er altså Arbeiderpartiet og SV de eneste av de lengeværende partiene på Stortinget som ikke har vært involvert i en form for avklart samarbeid mellom regjering og parlamentarisk grunnlag utenom regjeringspartiene. I 2001 gikk SV inn for en «flertallskonstellasjon i norsk politikk som gjennom politiske avtaler eller regjeringssamarbeid vrir politikken til venstre. SV kan ikke garantere for en regjering vi ikke selv deltar i eller har en avtale med.» Og allerede i 1989 skrev tidligere mangeårig stortingsrepresentant og -president Guttorm Hansen (Ap) at ustabile parlamentariske styrkeforhold vil føre til erkjennelsen av at «det må etableres regjeringsdyktige flertall på tvers av partigrensene og innrette seg deretter. Det kan skje gjennom et direkte regjeringssamarbeid eller ved støtteavtaler med et parti i Stortinget som ikke ønsker å delta i et slikt samarbeid i en regjering.»

3. Rammer for avklaring av regjering og samarbeidsformer

3.1. Det mer formelle – forutsetninger

Både Danmark og Sverige har ordninger med henholdsvis dronningrunde og statsministeravstemning etter et valg, og i begge landene finnes muligheten for nyvalg. Norge har ikke investitur, men negativ parlamentarisme, og er et av svært få europeiske land uten oppløsningsrett og mulighet for nyvalg. Tre regjeringer har blitt felt gjennom mistillitsforslag (Hornsrud i 1928, Hundseid i 1933 og Kings Bay i 1963 (SF veltet Gerhardsen)). To regjeringer har gått av på selv å stille kabinettsspørsmål og blitt nedstemt i saker (tiltaksplan mot oljeprisfall og økt bensinavgift i 1986 (Frp veltet Willoch), forurensningsloven (og motstand mot bygging av gasskraftverk) i 2000 (Ap veltet Bondevik I) og Lyng-regjeringa falt igjen på votering over støtte til tiltredelseserklæring i 1963 (etter Kings Bay)).

Etter et valg hvor sittende regjering har mistet sitt flertall er etablert praksis at den avgående statsministeren på forespørsel gir kongen råd, etter at innføringen av parlamentarismen gjorde at kongen ikke lenger sto fritt til å utpeke regjering.

En regjering må ha et parlamentarisk grunnlag på Stortinget. Stortingsflertallet har derfor avgjørende innflytelse over en regjeringens dannelse og avgang. Den avgående statsministeren vil gi råd om hvem kongen bør henvende seg til med sikte på å danne ny regjering. Slik beskrives det bakenforliggende i denne prosessen:

«Partienes størrelse på Stortinget vil ha stor betydning for de rådene statsministeren gir kongen. Statsministerkandidaten kan være en representant for ett parti eller for flere partier som ønsker å danne regjering sammen. Dersom det ikke avtegner seg en klar statsministerkandidat, kan det være at statsministeren peker på en person som kongen bør rådføre seg med før en statsministerkandidat utpekes. I praksis har dette gjerne vært stortingspresidenten. Statsministerkandidaten må forsøke

å sikre regjeringa et best mulig parlamentarisk grunnlag. Dette gjøres ofte ved å inngå politiske avtaler med mulige samarbeids- eller støttepartier.»¹⁸

Det er uvanlig, men ikke umulig å gjennomføre mer sammensatte prosesser før ny statsminister/regjering innsettes.

Ved regjeringsskiftene i 1971 og 1990, begge utenom stortingsvalg, spilte stortingspresidenten en større rolle. Dette er aktuelt når det ikke foreligger et klart alternativ til den avgående regjeringa. Da kan stortingspresidenten få i oppdrag å gjennomføre sonderinger med de parlamentariske lederne, som skal munne ut i et råd til kongen om hvem som formelt bør få i oppdrag å danne ny regjering. I 1971 ble partienes stortingsgrupper innkalt til Slottet i tur og orden, likt den danske dronningrunden.

Den avtroppende regjeringa sitter til ny er på plass, men uten flertall i Stortinget blir den et forretningsministerium, som enten må la være eller vise varsomhet med å ta politiske initiativ.

3.2. Det mer uformelle – og avgjørende

Det er til syvende og sist mer uskrevede spilleregler og avklaringer mellom partiene etter et stortingsvalg som avgjør det politiske utfallet og forholdet mellom Stortinget og regjeringa.

Kontakten kan foregå mellom partiene i både mer formelle og uformelle former, som forhandlinger eller sonderinger. Den kan også skje gjennom muntlig og skriftlig korrespondanse.

I tillegg kommer uttalelser og avklaringer gitt indirekte, gjennom media eller på annet vis.

Foto: Stortinget

3.3. Tidslinje for forhandlinger

Nøkkeldatoer

13. september 2021 er det stortingsvalg. Nytt storting trer etter Grunnlovens § 68 sammen den første hverdagen i oktober måned (2021: fredag 1. oktober). Regjeringas forslag til statsbudsjett for neste år skal etter Stortingets forretningsordens § 43 og bevilgningsreglementets § 8 legges fram for Stortinget innen seks dager etter Stortingets åpning (7. oktober 2021). Etter bevilgningsreglementet skal tillegg til eller endringer i budsjettforslaget fremmes gjennom tilleggsproposisjon innen 10. november.

I stortingsvalgår hvor den sittende regjering mister sitt flertall er det vanlige at avgående regjering fremmer budsjettforslag før den går av, og ny regjering fremmer forslag i tilleggsproposisjonen. Deretter skal finanskomiteen avgi sin innstilling innen (normalt) 20. november, men det kan også legges inn oppdatert helhetlig forslag til bevilgninger til selve finansdebatten (normalt innen 27. november).

Forløp ved de siste regjeringsdannelsene

I 2001 pågikk først sonderinger mellom Høyre, KrF og Venstre fra 18. september til 24. september, før det ble brudd, nye drøftelser og endelige forhandlinger 1.-8. oktober 2001. Frp stilte 54 spørsmål om regjeringas erklæring i brev, og sa ja til ny regjering (med ett års prøvetid) på grunnlag av svarene på disse. Regjeringa stilte også kabinettspørsmål for å få vedtatt sitt første statsbudsjett med Frps stemmer, etter at budsjettforhandlinger ikke førte fram.

I 2005 pågikk forhandlingene fra 26. september til 13. oktober. Bondevik II søkte avskjed 14. oktober og satt som forretningsministerium til Stoltenberg II tok over 17. oktober.

I 2013 begynte sonderinger om regjeringssamarbeid mellom Høyre, Frp, Venstre og KrF 16. september, som munnet ut i en samarbeidsavtale 30. september, før regjerings-

forhandlingene mellom Høyre og Frp pågikk fra 1. til 7. oktober.

Andre muligheter

I Oslo ble samarbeidsavtalen mellom Rødt og byrådet forhandlet delvis overlappende med byrådsforhandlingene og inngått endelig i etterkant av at byrådsplattformen var klar. En slik modell kan i teorien ha noen ulemper, ved at det kan bli både uoversiktlig og vanskelig å bryte med/ reversere innhold fra parallelle forhandlinger. I tillegg kan en slik framgangsmåte også bli oppfattet som et mer aktivt samtykke til en hel regjeringsplattform. Motsatt vei kan en slik rekkefølge gi mer tid, et mer fullstendig resultat, gjøre det mulig å dra politikken noen flere skritt videre, tydeliggjøre hva som er Rødts konkrete seiere og kunne ut i en bedre og mer offensiv start på et samarbeid. I kommunikasjonen er det mulig å skille mellom en inngått avtale man står bak, og en regjeringsplattform man selv ikke er en del av, og med at man med det utgangspunktet ikke stiller seg i veien for en regjeringsdannelse.

En annet mulighet er å forhandle om samarbeid i forbindelse med budsjettforhandlinger.

Alle alternativene vil medføre et stort arbeid på kort tid, under press. Både når det handler om å la en ny regjering tre til og gis tid til å legge fram sin tilleggsproposisjon til statsbudsjettet, og når det kommer til å gi landet et statsbudsjett i tide. Men det gjelder også motsatt vei: Regjeringa er avhengig av et parlamentarisk grunnlag for å tiltre, og et budsjett trenger et flertall. Partiene som inngår i et parlamentarisk grunnlag må kunne forvente å få gjennomslag på vegne av sine velgere, og det vil være en fordel å bygge et slikt grunnlag på samarbeid, tillit og respekt. Uansett blir det viktig å ha et solid fundament for prosessen, bygd på erfaringer og arbeid i inneværende stortingsperiode, nytt arbeidsprogram, partiets hovedsaker og valgkampen.

4. Rødts erfaringer

4.1. Eksempler på lokale erfaringer

Rødt har inngått i et stort antall samarbeid i lokalpolitikken. Under følger noen eksempler som viser ulike lokale forløp og erfaringer fra forskjellige deler av landet og kommuner av ulike størrelse og type, hvor Rødt har hatt minst en hånd på rattet de siste valgperiodene.

Bodø

I 2015-valget ble Rødt tredje største parti i bystyret og inngikk med selvtilitt et flertallssamarbeid med Ap, SV, MDG og Sp, hvor Rødt fikk varaordføreren. Rødt var godt forberedt til forhandlinger om samarbeidsavtale og budsjett, og fikk store gjennomslag og synlighet. Viktige saksfelt var boligpolitikk, bedre levekår for de som har minst og å hindre privatisering og konkurranseutsetting. Det ble formidlet at noen hovedkrav, som hadde vært spesielt sentrale i valgkampen, var forutsetninger for forhandlinger. I tillegg fikk Rødt helt eller delvis gjennomslag for en rekke forslag i videre forhandlinger om samarbeidsavtalen. Arbeiderpartiet var avhengige av å samarbeide med Rødt, ikke omvendt. Det var også avgjørende med diskusjoner og forankring internt, slik at de valgene vi gjør skjer i fellesskap.

Etter hvert måtte Rødt ta mye av støytten for saker fra samarbeidspartiene som ikke gikk etter planen. Samarbeidet ble satt under press både av krefter utenfra (næringsinteresser) og motsetninger mellom partier og personer. I mai 2018 ble Rødt kastet ut av samarbeidet, under påskudd av uttalelser som var «lite gjennomtenkt» fra en bystyrerepresentant, og hadde blitt beklaget. Så fort Rødt var ute ble avtalepunktet om vern av Rønvijordene brutt, og i 2019 var det ikke aktuelt med noe nytt samarbeid. Rødt har samarbeidet tett med fagbevegelsen, både internt og utad, også i valgkampen 2019, hvor Rødt fikk 8 prosent i kommunevalget i Bodø.

Oslo

I 2015 mistet de borgerlige flertallet i Oslo, og de rødgrønne var avhengige av Rødt for å ha et styringsdyktig flertall. Rødt vurderte at vi måtte samle kreftene bak noen få utvalgte punkter, og la hovedtrykket bak kravet om profittfri velferd, spesielt i form av full stans for nye kommersielle barnehager. I spørsmålet om kommersiell velferd har Rødt massiv støtte blant de rødgrønne partienes velgere og i fagbevegelsen. For å få gjennom kravet i utgangspunktet og å sikre at det ble opprettholdt gjennom perioden var Rødt avhengig av detaljerte vurderinger av utbygging av barnehageplasser i offentlig regi, en egen juridisk vurdering fra en jussprofessor, og generelt mer kunnskap om lovverk og lignende enn byrådet og deres apparat.

Med gjennomslag for dette ble det inngått en samarbeidsavtale, som også la opp til å hindre annen privatisering og konkurranseutsetting av velferd, arbeide mot fattigdom og økende forskjeller, for bedre kvalitet i kommunens velferd og bekjemping av sosial dumping. I bytte mot gjennomslag forpliktet Rødt seg til å «sikre flertall for helheten i budsjettet ved siste votering, forutsatt at byrådet overholder den inngåtte samarbeidsavtalen.» Men Rødt fremmet fortsatt eget budsjettalternativ, og i motsetning til budsjettbehandlingen i Stortinget var det mulig å stemme punktvis. Rødt gikk betydelig fram i valget i 2019. Det ble inngått en mer teknisk avtale om videre budsjettssamarbeid, men byrådet var ikke villige til å møte Rødts politiske krav og ville heller kjøre slalåm i bystyret for å sikre flertall med andre partier om saker.

Gjøvik

Etter at MDG var ferdig med å vingle mellom blokkene i 2015 inngikk Rødt samarbeidsavtale med Ap, SV og MDG, og

Foto: Inne Pedersen.

fikk varaordføreren. Avtalen inneholdt 125 punkter – mange miljøsaker – og et utstrakt samarbeid med fagbevegelsen, blant annet gjennom et Tillitsvalgforum med de tillitsvalgte, ordfører og varaordfører. Oppsummeringen var at avtalen var god, og inneholdt punktene Rødt ville ha inn, men kanskje noe for omfangsrik og detaljert, og at en avtale som i større grad gikk på prinsipper kunne gitt større fleksibilitet og rom til å ta opp nye saker.

For å gå inn i et forpliktende samarbeid var det viktig å prioritere hvilke saker det var mulig å følge opp og hvilke man måtte slippe. Erfaringen var at i de sakene hvor Rødt gjorde grundig forarbeid, satt på kunnskap og hadde fagbevegelsen og/eller opinionen i ryggen fikk vi lagt premissene for utviklingen og vedtak. I enkelte saker var det dyp uenighet, spesielt med Arbeiderpartiet. Det ble mest satt på spissen i uenighet om opprettholdelse av akuttsykehus i Gjøvik, hvor Ap opptrådte i strid med avtalen. Allikevel var samarbeidsklimaet generelt godt. I 2019 gikk Rødt betydelig fram og ble fjerde største parti.

Alstahaug

I 2019 fikk Rødt sitt sterkeste kommunevalgresultat, med hele 17,9 prosent, i Alstahaug. Det ble inngått en samarbeidsplattform mellom Senterpartiet og Rødt, hvor Rødt fikk varaordføreren. Samarbeidsavtalen bygget på enighet om mindre sosial ulikhet og sentralisering, og på distriktsopprøret rundt samferdsel, sykehus og høyere utdanning. Det var vesentlig for Rødt å få sikret bygging av nytt sykehjem i avtalen.

Senterpartiet hadde i teorien mulighet til å inngå samarbeid med nesten alle partier, men Rødts solide posisjon i lokalsamfunnet gjør at de har vendt seg mot Rødt. Partiene

stemmer unntaksvis ulikt i noen saker. Samarbeidet fungerer så langt godt, og gir Rødt stor påvirkning.

4.2. Foreløpige erfaringer fra Stortinget

Selv med bare én representant og borgerlig flertall har Rødt spilt en rolle og fått mer gjennomslag på Stortinget enn vi kunne forutsett. De fleste tilfellene har handlet om å fange opp det som rører seg utenfor Stortingets vegger, god kontakt med de sakene angår og påtrykk utenfra, fra fagbevegelsen, andre bevegelser og folkelig engasjement. Vi kunne gjerne hatt tettere kontakt med andre partier, men fordi stortingsarbeidet er hektisk og vår stemme ikke er utslagsgivende i seg selv har det foregått mer sporadisk og i forbindelse med spesielt viktige saker.

Da koronakrisa rammet og store deler av samfunnet – næringsliv, skoler og barnehager – ble stengt ned mars 2020 deltok Rødt i forhandlinger og inngikk en politisk enighet som favnet alle partier på Stortinget om de første krisetiltakene. Rødt var tidlig ute med å peke på at regjeringa prøve å sende regninga for krisa til arbeidsfolk, og stilte krav for arbeidsfolk som ble rammet, som økte dagpenger, spesielt for lavtlønte. Vi holdt tett kontakt med ulike deler av fagbevegelsen for å fange opp bekymringer og få innspill til og forankre tiltak. Dette fulgte vi opp i forhandlinger. Slik sikret vi at lærlingene ble omfattet av krisepakka og bidro til at det økte dagpengnivået, spesielt for lavtlønte, ble høyere enn det ellers ville blitt. Etter den første behandlingen ble Rødt holdt utenfor videre forhandlinger, hvor regjeringa fikk legge stadig tyngre premisser og Frp avgjøre hvor grensa gikk. Rødt deltok også i behandlingen av en koronalo, som forhindret at regjeringa fikk unødvendige krisefullmakter og gav Stortinget mulighet til å gripe inn i den korte perioden loven gjaldt.

5. Erfaringer fra venstresida i andre land

5.1. Danmark

I perioden 2011–2015 var Enhedslisten parlamentarisk grunnlag for en regjering bestående av Socialdemokraterne, Radikale Venstre og SF. Regjeringa var avhengig av Enhedslisten for å ha flertall, men de hadde ingen samarbeidsavtale og inngikk 3 av 4 budsjettforlik i perioden. Et år gikk regjeringa til høyresida, og det samme var tilfellet når det ble dannet flertall i andre viktige saker, som en skattereform med kutt i selskapsskatten og i store deler av politikken om de arbeidslediges vilkår. De opplevde at det var vanskelig å se for seg å velte regjeringa i forbindelse med budsjettforhandlinger, fordi det alltid vil være en blanding av bra og dårlige tiltak i spill i et helhetlig budsjett.

Etter valget i 2019 inngikk Enhedslisten et såkalt forståelsespapir – Politisk forståelse – med Socialdemokratiet (som dannet ettpartiregjering), SF og Radikale Venstre (som inngår i regjeringas parlamentariske grunnlag sammen med Enhedslisten). I budsjettforhandlingene i etterkant har også Alternativet deltatt, selv om 4 av 5 av partiets representanter har meldt seg ut etter valget og partiet ikke er nødvendig for å få flertall). Avtalen er på 18 sider og inneholder både overordnede betingelser, som at velferden skal styrkes, ulikheten skal ned og miljøpolitikken skal være sosialt rettferdig, konkrete politiske gjennomslag innenfor en rekke områder, f.eks. mål om 70 prosent klimakutt innen 2030, å avskaffe nasjonale prøver i de yngste klassetrinnene, bemanningsnorm i barnehager, billigere eller gratis tannhelse for de sosialt utsatte og samtykkelov, og "negative betingelser", som ingen skatteuttak i toppen og at det sosiale sikkerhetsnettet ikke skal forringes.

Forståelsespapiret er tydelig på at det forplikter regjeringa til «å ta en rekke initiativ, som samlet sett vil bety en ny politisk retning for Danmark» og at de skal iverksettes i løpet av regjeringsperioden. Altså er det først og fremst regjeringa som bindes opp av forståelsen.

Enhedslisten oppsummerer så langt erfaringene med forståelsespapir-modellen som vesentlig bedre enn den forrige perioden som parlamentarisk grunnlag. Tidligere kunne sosialdemokratene bruke Enhedslistens mandater for å danne regjering, og deretter inngå alle viktige forlik med høyresida. De bemerker at oppfølging av avtalen må bero på politiske, ikke matematiske, vurderinger, slik at det er regjeringas oppfølging og ikke Enhedslistens fintolkninger som kommer under press fra media og andre, og at det er avgjørende med gode relasjoner til de andre partiene når en avtale skal fungere.

Den danske ordningen for nyvalg gir også en mulighet til å eventuelt bryte med regjeringa uten at det automatisk gir høyreregjering.

5.2. Sverige

I perioden 1998–2006 var Vänsterpartiet (V), sammen med Miljöpartiet, parlamentarisk grunnlag for en sosialdemokratisk regjering i Sverige.

Etter valget i 2014 ble Vänsterpartiet parlamentarisk grunnlag for en regjering bestående av Socialdemokraterna (S) og Miljöpartiet (Mp). For å inngå i det parlamentariske grunnlaget, forhandle om statsbudsjett og utgjøre et stabilt styringsgrunnlag, krevde V denne gangen å få en politisk avtale om profitt i velferden i bunn. Dette ble en fire siders avtale, om en større utredning for å sikre at skattepenger går til velferd, ikke til profitt og om å erstatte New Public Management som styringssystem for velferd, og konkrete tiltak (som å gi kommunene vetorett over etablering av profittskoler, stans av sykehusprivatisering, økt åpenhet/offentlighet, stans smutthull for skatteplanlegging og skatteparadis for offentlig finansierte velferdsaktører, ratifisering av ILO 94).

Avtalen og oppfølgingen av den satte preg på den offentlige

debatten, men på grunn av den politiske situasjonen i Sverige, med et relativt stort Sverigedemokraterna, som alle ville holde utenfor innflytelse på regjeringdannelse, ble mange av de sentrale politiske forslagene som fulgte av avtalen stanset av det reelle flertallet i parlamentet.

Etter valget i 2018 inngikk S og Mp en avtale med de borgerlige sentrumpartiene (Centerpartiet og Liberalerna). V gikk deretter ut med noen "negative betingelser"; at de ikke ville støtte regjeringa i en mistillitsvotering knyttet til to saker i denne avtalen: Privatisering av arbeidsformidlingen og oppheving av prisregulert husleie.

Vänsterpartiet har ønsket å gå i regjering, men har blitt avvist av Sosialdemokraterna. Derfor stemte V avholdende i statsministeravstemningene i Riksdagen både i 2014 og 2018. Erfaringen med mer avklart samarbeid og den politisk avtalen fra 2014 oppsummeres i dag positivt av Vänsterpartiet, sammenliknet med de tidligere periodene som parlamentarisk grunnlag.

5.3. Portugal

I 2015 ble høyrekoalisjonen det største partiet, men mistet flertallet. Sosialdemokratene ble nest størst, partilederen ville måttet gå av hvis han ikke ble statsminister. Sammen med venstresidepartiene, inkludert Bloco de Esquerda (Bloco), kunne de skape et flertall. Landets president satt som forutsetning for å gi sosialdemokratene regjeringsmakt at det ble inngått en skriftlig avtale på venstresida. Bloco opplevde at de med drøyt 10 prosent oppslutning ikke hadde styrken til å stå opp mot EUs budsjett- og kuttregler gjennom et regjeringssamarbeid, men at de kunne levere på folks håp om forandring ved å inngå en samarbeidsavtale. Dette var første gang siden stiftelsen i 1999 at Bloco ikke var utelukkende i opposisjon.

Avtalen inneholdt en rekke konkrete punkter og tidsfrister,

blant annet om økning av minstelønna, styrking av viktige oppgaver i offentlig sektor, sosial strømpris for de med lav inntekt og andre tiltak for å bekjempe fattigdom. De oppsummerte i etterkant at avtalen burde vært enda mer omfattende, fordi det var vanskelig å vinne fram med saker som ikke var omtalt, og tror det ville vært mulig å oppnå med et mer aktivt opinionsarbeid. I to tilfeller tok de skarpe konflikter med regjeringa, med risiko for å ende i mistillitssituasjon. I det ene tilfellet fikk Bloco flertall sammen med høyresida og gjennomslag, i det andre gikk sosialdemokratene til høyresida og fikk flertall.

Bloco var åpne for å fornye avtalen i valgkampen i 2019. De endte med noe færre velgere, men samme antall mandater. Etter valget avviste sosialdemokratene å inngå avtale. Bloco fikk heller ikke nødvendige gjennomslag i 2020-budsjettet og stemte avholdende. (I det norske storting er det ikke anledning til å stemme blankt.) I år har koronapandemien endret mange av forutsetningene og gjør at de har stått i en ny og uavklart forhandlingssituasjon.

5.4. Andre land

Vi har sett nærmere på noen utvalgte aktuelle og relevante erfaringer, basert på både tilgjengelighet og opplevd grad av politisk, geografisk og tidsmessig relevans. Andre europeiske eksempler, som Podemos i Spania og Syriza i Hellas, ville synliggjort andre forutsetninger og erfaringer, både når det kommer til håp og inspirasjon, men definitivt også feilsteg og nederlag. Det er også flere partier i andre land Rødt kan hente inspirasjon og lærdom fra i vårt politiske arbeid. Uansett vil et parlamentarisk samarbeid måtte bygge på politiske, historiske og formelle rammer som er unike for hvert land, og ethvert parti må finne sin egen måte å gjøre dette på.

6. Veivalg og anbefalinger

6.1. Relevante vedtak og bakgrunn

Rødts landsmøtevedtatte strategi for 2019–2025 slår fast følgende mål:

«Rødt er en maktfaktor i politikken»

Videre utdypes det:

«Rødt skal bli en viktig maktfaktor i norsk politikk, et alternativ de andre ikke kan la være å forholde seg til, som er i posisjon til å gjøre en positiv forskjell i hverdagen til folk flest.

Der andre partier baserer seg på rike og mektige sponsorer er vi avhengige av å bygge en aktiv folkebevegelse. Vår kilde til makt er motmakt. Vi må styrke alliansene med ulike bevegelser som er utafor de parlamentariske maktorganene. Vi må sette langsiktig politisk påvirkning og gjennomslag foran posisjoner.

I folkevalgte organer samarbeider Rødt med andre partier for å oppnå best mulig resultater for folk flest. På steder vi står særlig sterkt kan vi vurdere å delta i en styrende koalisjon dersom dette bidrar positivt til å sikre Rødts sentrale politiske mål. Samtidig må Rødt være villige til å ta inngå i ulike former for samarbeid og ta på oss ansvar for å sikre at en progressiv utvikling i styrkeforholda og kraftfulle mobiliseringer også kan få maksimal uttelling i folkevalgte organer.»

Det har over flere år bygd seg opp et kraftfullt og folkelig opprør i Norge. Det er et sammensatt opprør, som retter seg mot både økende forskjeller – mellom den økonomiske eliten og folk flest, og mellom by og land – mot manglende handling i miljøpolitikken og rasering av norsk natur, og mot de store etablerte partiene. I fagbevegelsen er det stor og voksende oppslutning rundt radikale krav som å avskaffe bemanningsbransjen og å utfordre eller erstatte EØS-avtalen.

På meningsmålingene gir dette ulike utslag. For det første er både regjeringspartiene, Frp og Ap svekket. For det andre gjør Senterpartiet det sjeldent godt, som motstemme mot sentraliseringspolitikken, men også som et parti som har profilert seg mer på usosiale avgifter og arbeidslivspolitikken enn tidligere. For det tredje gjør det mange vil kalle partiene til venstre for Arbeiderpartiet – Rødt, MDG og SV – det godt alle tre – både målinger og valgresultatet i 2019 er på et historisk toppnivå.

I en slik situasjon har Rødt et ansvar for å løfte folkelige mobiliseringer og krav inn i folkevalgte organer, og bidra til gjennomslag som styrker bevegelsene utenfor Stortinget videre.

Rødts prinsippprogram sier følgende:

«Som et revolusjonært sosialistisk parti er det ikke Rødts oppgave å administrere kapitalismen i regjeringsposisjon. Tvert om er mobilisering av folkelige krefter og bygging av motmakt nedafor en nødvendig forutsetning både for anti-kapitalistiske reformer i dagens situasjon og for å avskaffe kapitalismen og erstatte dette systemet med et sosialistisk folkestyre.»

Kapitalkreftene har lenge har vært på frammarsj. Det krever mer enn å bytte statsråder for å snu dette. Rødt vil endre samfunnet i riktig retning, ikke administrere kapitalismen på grunnlag av husmannsavtalen EØS og et NATO-regime som er underlagt stormaktene.

Vi har også sett en rekke partier gå i regjering, for ikke akkurat å styrke sitt politiske prosjekt av det. Det har nesten blitt en floskel å si at «politikken er viktigere enn posisjoner», men vi vurderer at et rekordsterkt Rødt kan få mer innflytelse, på både kort og lang sikt, om vi samarbeider fra Stortinget, enn som juniorpartner i regjeringsforhandlinger bak lukka dører.

6.2. Mulige samarbeidsformer

Rødt vil ikke være noen dørmatte for en ny regjering. Vi stiller krav om et politisk retningsskifte, og vil ha viktige gjennomslag for våre velgere, fagbevegelsen, andre folkelige bevegelser og folk flest. Hvis vi oppnår dette kan vi også slippe fram en ny regjering.

Slike krav og gjennomslag kan skje i form av en bredere avtale mellom regjeringspartiene og dets parlamentariske grunnlag, slik vi har eksempler på fra blant annet Danmark og Portugal. Det kan være en mer avgrenset avtale for å slippe fram regjeringa, slik det ble gjort i Sverige i 2014. Det kan inngås en avtale i forkant av en regjeringsdannelse, slik vi har sett en rekke tilfeller av, eller delvis parallelt med/i etterkant av forhandling av en regjeringsplattform, tilsvarende forhandlingene med det nye byrådet i Oslo i 2015, eller det kan skje i sammenheng med budsjettforhandlinger. Det kan også skje på friere grunnlag, med samarbeid fra sak til sak, og fra budsjett til budsjett.

Foto: Brage Aronsen.

Vår vurdering er at det mest effektive for å sikre en ny politisk retning vil være en avtale med en ny regjering, gitt at avtalen er god nok. Både for å kunne sette tydelig preg og sikre langsiktighet og forutsigbarhet. Med dette i bunn er vi også positive til å forhandle om statsbudsjett med regjeringa.

Et samarbeid bør uansett være raust og romslig, bygd på respekt og tillit. Inngåtte avtaler må holdes, men det må også være åpenhet og rom for uenighet, og det må være nødvendig rom for å diskutere og forankre saker i partiet, og for å inngå andre flertall der hvor dette ikke bryter direkte med inngåtte avtaler. Det kan også være aktuelt å avklare det i en avtale hvis det fins saker hvor avstanden er for stor til at det er mulig å finne sammen om gode og tydelige standpunkt. Da kan partiene på forhånd avtale å stå fritt i disse sakene. Men uansett vil vi jobbe for det som er best for å sikre en ny politisk retning og videre mobilisering for et bedre og mer solidarisk samfunn.

Rødt må fortsette å være en selvstendig stemme som utfordrer, stiller egne forslag og trekker samfunnet i riktig retning. Vi tror at viktige gjennomslag kan styrke den folkelige mobiliseringen for en ny retning, mens i andre saker kan et tydelig alternativ fra venstre være det beste for å sikre videre mobilisering og unngå dårlige og grå forlik. Rødt vil slik sikre at også den viktigste opposisjonen til en ny regjering vil komme fra venstre når det trengs, men vi er alltid villige til å søke samarbeid og jobbe for gjennomslag som forbedrer vilkårene for vanlige folk.

6.3. Mulige typer krav til en avtale

Grovt kan vi dele inn i tre typer krav:

1. Overordna mål for en ny retning.
2. Konkrete krav til hva en ny regjering skal gjøre.
3. Betingelser for hva en regjering ikke kan gjøre.

Eksemplene vi har sett på har bygd på ulike typer krav. Noen har basert seg på først og fremst én av de tre typene, men både eksemplene på avtaler Rødt har inngått lokalt og den danske avtalen fra 2019 inneholder en kombinasjon av slike krav. Oppsummeringen er at konkrete krav vil være viktig for å sikre at en avtale blir tilstrekkelig fulgt opp, mens tydelige mål eller "negative betingelser" også kan komme til nytte for å kunne følge opp nye saker som dukker opp etter at en avtale er inngått.

Vi vurderer derfor at det beste vil være en avtale med tydelige og ambisiøse mål, kraftfulle og konkrete tiltak med tidsfrister og vi trenger klare garantier for at en ny regjering

ikke vil bety en videreføring av den sittende regjeringas retning – med økte forskjeller, handlingslammelse i klima-, natur og næringspolitikken, sentralisering og privatisering. Det er også viktig med tiltak som kan prege det norske samfunnet i positiv retning over tid, som styrker arbeiderklassens stilling, øker organisasjonsgraden og utvikler samfunnet i en miljømessig forsvarlig retning.

6.4. Hva kan vi forvente?

Det er velgerne som avgjør. Rødt stiller til valg på det programmet landsmøtet 2021 vedtar, og vil jobbe for gjennomslag basert på det. Hvor mange som stemmer på oss gir utslag i hvor mye vi kan forvente å få gjennom.

Vi vet også at det er delte meninger innenfor de ulike partiene. Men vi forventer at Arbeiderpartiet og deres eventuelle regjeringsspartnere åpner for samtaler og forhandlinger etter valget, før en ny regjering tiltrer, og oppfordrer alle gode krefter til å gå sammen om dette. Det er en forutsetning for en ny politisk retning etter valget og et best mulig samarbeid mellom det som i dag er venstreopposisjonen i Stortinget. Det er også i velgernes interesse at partiene avklarer tydelig i forkant av valget om de vil samarbeide til høyre eller venstre.

6.5. Hva skjer hvis Rødt ikke vinner fram med våre krav og ønsker?

Også med et regjeringsskifte kan vi få en ny regjering som går til høyre i viktige saker. Det har historisk vært regelen, heller enn unntaket. Spesielt en regjering som ikke har flertall, og som ikke inngår avtaler og samarbeid til venstre, vil kunne kjøre slalåm i Stortinget, og slik gi høyresida den avgjørende innflytelsen i saker som profittfri velferd, en rettferdig miljøpolitikk og skattepolitikken.

Rødt vil ikke være noen dørmatte eller rundingsbøye for en regjering. Hvis regjeringa ikke vil inngå et samarbeid og komme våre krav i møte, vil det være opp til regjeringa å finne seg et stabilt parlamentarisk grunnlag for å sikre forutsigbarhet og flertall.

Hvis det viser seg ikke å være grunnlag for et reelt samarbeid etter valget vil Rødt gå i opposisjon, og fortsatt jobbe for våre standpunkt og søke maksimalt gjennomslag for det som til enhver tid tjener arbeidsfolk i Norge, uten hensyn til hvem som sitter i statsrådbilene. En ny regjering som velger å gå til høyresida for å få flertall i viktige saker må selv stå til ansvar for dette overfor velgerne, og kan heller ikke forvente at Rødt stiller med mandater som parlamentarisk grunnlag uten å få nødvendig politisk gjennomslag for våre valgeregler.

6.6. Hva skjer hvis vi får det som vi vil?

Stortingsvalget i 2021 og politiske gjennomslag som måtte følge av dette vil uansett bare være en start. Vi må ha ambisjoner og visjoner, samtidig som vi er nøkterne og realistiske.

Vi kan ikke ta sorgene på forskudd og la det stå i veien for mulighet til å få til noe. Vi må skape håp og delta i mobiliseringen av en folkebevegelse mot Forskjells-Norge og for et politisk retningsskifte.

Så lenge Rødt samarbeider med andre partier for å oppnå resultater, vil vi ikke få alt slik vi vil. En ny regjering vil uansett gjøre en rekke ting vi både er enig og uenig i. Også i det enkelte statsbudsjett vil det alltid finnes deler vi er mer begeistret for og etter all sannsynlighet saker vi og våre allierte ikke er enig i. Derfor må vi både kjempe for forbedringer, mot forverringer og vurdere det vi gjør ut fra om vi bidrar til bevegelse i riktig retning, endrer styrkeforholdene i arbeiderklassens favør, mobiliserer folkelig engasjement, styrker demokratiet og flytter posisjonene fram på lenger sikt.

For hvert skritt av virkelig bevegelse er mer verdt enn et dusin program.

Samtidig vil ikke inngåtte avtaler være det samme som en blankofullmakt for en ny regjering. Vi vil naturligvis forbeholde oss retten til å ta stilling til nye saker som dukker opp i løpet av perioden, og regjeringa må ta ansvar for å følge opp avtaler. Avtalebrudd vil få konsekvenser.

Vanskelige saker må partiet håndtere seriøst, demokratisk og offensivt etter hvert som de kommer. Vi kan oppnå viktige og gode resultater, men vil garantert også gjøre en rekke feil. Det viktige er at vi gjør dette i fellesskap, hvor vi løpende diskuterer åpent, lærer og utvikler oss i fellesskap. Rødt må aldri glemme hva og hvem vi er til for. Vi må beholde bakkekontakten og alltid være mest opptatt av hvordan saker slår ut for folk utenfor forhandlingsrom og storting.

6.7. Avslutning

Rødt har som mål at stortingsvalget i 2021 ikke bare blir et regjeringsskifte, men et politisk retningsskifte – et vendepunkt i kampen mot Forskjells-Norge. For å oppnå dette trengs både et rekordvalg for Rødt, som gir oss en stor og sterk stortingsgruppe, og enda viktigere: En mobilisering av en folkebevegelse mot Forskjells-Norge, som ikke bare består av Rødts over 10.000 medlemmer og mer enn 100.000 velgere, men av den organiserte arbeiderbevegelsen og andre folkelige og progressive bevegelser, for feminisme, rettferdig og kraftfull miljøpolitikk, antirasisme, internasjonal solidaritet og andre viktige kamper.

Bare slik kan vi sikre at døra stenges for høyrepartiene og at viktige saker avgjøres med venstresida, ikke med en slalåmregjering som går til høyre for å inngå forlik.

Det er velgerne som avgjør, men Rødt vil jobbe for å sikre politiske gjennomslag for våre velgere, og for et bedre samfunn for folk flest. Rødt skal styrke oss som en politisk kraft, en selvstendig stemme i store og viktige saker og et parti hvor vanlige folk kan engasjere seg, være med og bestemme og sammen forandre og forbedre sine livsvilkår. Fordi fellesskap fungerer.

Noter

1. «Vil restarte regjeringen», Klassekampen, 27. juni 2020.
2. «LO-topper ble fly forbanna over Støres Venstre-flørt», FriFagbevegelse, 18. oktober 2018.
3. «Støre åpner for budsjettsamarbeid med Rødt», VG, 26. juli 2017.
4. «Ap-Jonas: Slik kan min regjering bli», VG, 26. juli 2017.
5. «'Uredd' Støre med ny velgergaranti», Dagbladet, 16. august 2020.
6. Sitat fra Kjersti Stenseng, NRK Morgennytt, 12. august 2020.
7. Sitat fra Jonas Gahr Støre, NRK Debatten, 13. august 2020.
8. Sitat fra Jonas Gahr Støre, «MDG-nestlederens nådeløse dom over Ap-Støre: 'Han har vært en sammenhengende skuffelse'», TV2, 2. juli 2020.
9. Sitat fra Jonas Gahr Støre, NRK Dagsrevyen, 29. oktober 2020.
10. «- Jeg er i grunnen en trivelig type», Dagbladet 29. juni 2020.
11. «Moxnes ber om avklaring: - Frykter en slalåmregjering med Støre», Nettavisen, 20. september 2020.
12. «Advarer mot Støres nei», Klassekampen 1. juli 2020.
13. «Sp vil ikke ha en rødgrønn regjering som binder seg til SV, Rødt og MDG», Aftenposten 9. januar 2020.
14. «Vedum om rødgrønne utfordringer: - Gir blaffen i partitaktikk», NRK 25. juni 2020.
15. «Den solbergske parlamentarismen», innlegg av Marit Arnstad i debatten om mistillitsforslaget mot justisminister Sylvi Listhaug, Stortinget 20. mars 2018.
16. Skartveit, Hanne: «Kommentar: Kan Slagsvold Vedum bli statsminister?», VG, 16. november 2019.
17. Tiltredelseserklæring fra regjeringen Solberg 18. oktober 2013.
18. «Retningslinjer: Om statsråd. Forberedelse av saker til statsråd», Statsministerens kontor, 2017.

FORDI FELLESSKAP FUNGERER

RØDT.NO